

Вісімнадцята Міжнародна олімпіада з лінгвістики

Вентспілс (Латвія), 19–23 липня 2021 року

Задача для командного змагання

Подано речення гаріфунською мовою. Більшість з них взяті з двох текстів (*Garinagu* і *Áfaruwati méisturu luagu tua*).

- A. Aban háluahani, madein hamuti.
- B. Aban hariñagun tun uwala.
- C. Aban hayabuin súdara lun houdin aríahai hama, mahantiñu dari laruga, binafi ligía háluahani, abanti hadeiruni.
- D. Aban sunti wagía laru beya waganowa lugundun le ñeingiñela wadeirai wawiwandun lun houdin waguburigu óuchaha.
- E. Aban wayabuin lun gabarabaila wayabuin hauéi harutiñu lugundun le habuserun hayusuruniwa kei haidamuni.
- F. Abanya hawarun lun aban lumada, Fernando liña, aban lidin áluahai lumaya aban méisturu ñeingiñe tidan IDES, Elmer.
- G. Aluguruwatu muna to luagu buiti tebegi.
- H. Anhein ayawaha irahü, bíchigame duna lun.
- I. Ariengatina bun lun bichugunu lun.
- J. Ariengatiñu hayabuibala.
- K. ¿Átiri bafayeha tuagu dúniku?
- L. Bimarugaru guríara achülüra yaroun Rubadan.
- M. Dan layánuhan numa sunwandan náunabuni.
- N. Dan le achülürubai ora [ісп. *hora* ‘час, година’] lun wounahouniwa wayabuibai Yurumein giñe, anurarügütiwa ñein giñe tidan úrüwa guríara.
- O. Dan le hachülürun lidan fulasu le, hadeirunrügü limoto [ісп. *moto* ‘мотоцикл’] labu likasku [ісп. *casco* ‘шолом’].
- P. Dan le tatihali nadagimei aban laluguraha halaü, dábula.
- Q. Dan me liabin búguchi, aban towen búguchu.
- R. Darí numuti irahü le meiginbai uwi.
- S. Daríti tachülürun lúguchu aban tariñagun lunla madourunla chumagü le áfarubani.

- T. Gürüla ounli núhabu.
- U. ¿Halía barumuga?
- V. Hiláguatiñu tidan giñe aban guríara lugunduti le ban hañondogunu flúaru [англ. *flour* ‘борошно’] lun hadügun heigin umada hadüga durudia.
- W. Hou hamutu durudia tuguya aban houwegun hañibibaña ñi.
- X. Ibdieti ni woun kaba lan waluguraha.
- Y. Ibdieti tiri núguchu lun.
- Z. ¿Ka badügubai?
- AA. ¿Kaba badüga haruga?
- AB. ¿Kaba ayánuha buagu?
- AC. ¿Ka funa uagu láfarai! ladüga hísiyeti uadagimanu lun.
- AD. ¿Ka ichügun dúnigu to bun?
- AE. ¿Ka unba badügai?
- AF. Keiti mabuserun wama idamuniwama, ítara gubeiñadiwa lumagiñe wachülürun lidan fulaso lira, mabuseruntiwa lun idamunibadiwa; aban wayabuin úrúwa ñaunti wagei lun wachülürun yahoun.
- AG. Láhurudaguñai larüna lau abuidagülei le.
- AH. Lárigi aban wawoura wachari lidan sun fulaso le ñiwabai lun buga gabarala lañahowniwa ereba lun weigin.
- AI. Lárigiñe ladüguni aban tiabin lagütu aban tidin adumureha luma núguchi lun buga lafurenderun luádigimari flansu.
- AJ. Lárigiñe ladüguni lani práktika [исп. *práctica* ‘практика’] tidan IDES, aban híchugun adagimanu lun ñein tidan tayer [исп. *taller* ‘мастерня’] lani flansu.
- AK. Lárigiñe lásurun ladüguni lani plan básiko [исп. *plan básico* ‘базовий план’], aban lasagarun perito merkantil [исп. *perito mercantil* ‘бухгалтер’]; lidinti adügai lani práktika [исп. *práctica* ‘практика’] tidan IDES.
- AL. Lidan lubei wachülürun lidan fulaso le giribai Indura, wahati ya wele afagai sungubei wadügüni lun gabarala wawanserun.
- AM. Lidan wachülürubai Rubadan ñeingiñe wayabuin yahaun dusu lidan gádürü hati.
- AN. Ligía máluahanhabani súdara, ladüga mabuseruntu lúguchu lun ladourun.
- AO. Mafeidira wamai wañeñe.
- AP. Marihin numutibu.

- AQ. Méisturu [isp. *maestro* ‘учитель’] Marlon aban liabin Balisigiñe luagu gádürü irumu lau.
- AR. Míbediwa achülürutiñu yahoun.
- AS. Nariñahali wachülürun le hun yahoun lidon fulaso le giribai Indura.
- AT. Ñeingiñe aban matrikularüwala [isp. *matricular* ‘записуватися’] lun lebelurun kolehio [isp. *colegio* ‘лицей’].
- AU. Ñeingiñe aban táwarun tun litiña, alugüdaun luagu doínhala dusu machülüngilila.
- AV. Ñeingiñe aban tiabin lúguchu Balisigiñe habu sun líbirigu tidan busu [isp. *bus* ‘автобус’] lun yahaun.
- AW. Ñeingiñe hísiyeti lun, labunugun; aniheinti aban fulasu luma ya Tres Konchas haña lun.
- AX. Ñeinti labunugua sagüti láfuridun kolehiogiñe [isp. *colegio* ‘лицей’] raban weyu aban lidin abunugua ñein.
- AÜ. Nichuguba aban póupoutu bun lun basagarun gíbeti úduraü.
- AZ. Pero [isp. *pero* ‘але’] aniheinti aban chumagü, aban lerederun asigenaha luma luagu fulasu le darí lun ladurun larigeirugu.
- BA. Pero [isp. *pero* ‘але’] ligía hísiyeti uadagimanu lun, aban ladügun lani tayeri [isp. *taller* ‘мастерня’] habiñe.
- BB. Sun le gábara lumuti ladügun lun labagaridun adüga lumuti.
- BC. Tidan aban aban hachagarun kali [isp. *cal* ‘вапно’] tidon flúaru [англ. *flour* ‘борошно’] lun gabarala hounwegun.
- BD. Wéiriti eyeri le.
- BE. Wéiritu hiñaru to.
- BF. Weyu ligira aban lidin doün nege disi, machülünti, aban táwaha lani señora [isp. *señora* ‘доросла жінка, дружина’] houn sun lumadagu anhein anihein lubei hama.
- BG. Ya Duruwiyu lebelura lidan furumiñe furendei dari lun ladüguni lagumuhoun le lisisin.
- BH. Yagiñe waruguda lun woudin Balisi, híbiri lun Nigarawoun, híbiri lun Wadimalu.
- BI. Yara Lagunurugu anihein badiya; bunaguati badiya, yuga, alugurahati watu, eifi, awasi.
- BJ. Yumbuitina hamuga anhana giara.

Garínagu

1. Я вам розповім, як ми прибули в це місце під назвою Гондурас.
2. Коли прийшов час, щоб нас відправили геть із Сент-Вінсента, ми втекли звідти на трьох кораблях.
3. Тоді ми приїхали, щоб могли прийхати геть від білих, бо вони хотіли нас використати як своїх рабів.
4. Оскільки ми не хотіли бути рабами – адже відколи ми прибули в те місце, ми були рабами – так от, оскільки ми не хотіли бути рабами, ми припливли сюди на тих трьох кораблях.
5. На одному [з кораблів] тоді підкинули вапно в муку, щоб вони померли.
6. Ті, що були на одному з кораблів, тоді померли, коли стали місити борошно, щоб зробити коржі.
7. Вони з'їли коржі й тоді померли в дорозі.
8. Небагато з нас сюди прибули.
9. Лише два кораблі прибули на Роатан.
10. Коли ми прибули на Роатан, було 12-е квітня.
11. Звідси ми поїхали до Белізу, інші – до Нікарагуа, інші – до Гватемали.
12. Тоді всі ми оселилися на березі моря, тому що там ми знаходили необхідне для нашого життя, щоб наші предки ходили рибалити.
13. Так що ми займаємося землеробством скрізь, щоб ми могли пекти хліб з касави, щоб ним харчуватися.
14. Відтоді як ми прибули в це місце під назвою Гондурас, ми витримали всяке, щоб могли рухатися далі.

Áfaruwati méisturu luagu tua

15. Учитель Марлон приїхав з Белізу, коли йому було чотири роки.
16. Тут в Трухійо він пішов у перший клас [і залишився], доки не закінчив шостий клас.
17. Після того, як він закінчив [початкову школу], його бабуся прийшла поговорити з моїм батьком, щоб він навчився працювати з деревом.
18. Коли він почав працювати, він продавав стільці й столи.
19. Так що він записався та пішов у ліцей.
20. Після того, як він закінчив, він виконав [= зробив] свій базовий план і отримав диплом бухгалтера; він пройшов [= зробив] свою практику в IDES.
21. Після того, як він пройшов [= зробив] свою практику в IDES, йому там дали роботу в майстерні по дереву.
22. Але він любив роботу й влаштував свою майстерню в них вдома.
23. Так що він любив сіяти; у нього була ділянка в Трес-Кончас, як його називають.
24. Там він сіяв; кожного разу, як він виходив з ліцею по обіді, він йшов туди сіяти.
25. Але був один метис, який взявся з ним сперечатися з приводу цієї ділянки, аж поки не стрелив йому в вухо.
26. Той день минув, пробило десять, а він все ще не вертався, його жінка подзвонила всім його друзям запитати, чи він не з ними.
27. Тоді вони сказали їй, що його немає.

28. Так що вона подзвонила його тітці запитати, [як так вийшло], що вже північ, а він все ще не прийшов.
29. Вони знову покликали його друга на ім'я Фернандо, який вирушив його шукати разом з іншим вчителем з IDEС, Ельмером.
30. Коли вони прибули в те місце, знайшли тільки його мотоцикл і шолом.
31. Тоді вони його пошукали, не знайшли.
32. Тоді вони прийшли за поліцією, щоб [поліцейські] пішли з ними його шукати, [але поліцейські] не захотіли; вони його шукали до наступного дня, і врешті-решт вони його знайшли.
33. Так що його мати прийшла сюди з Белізу з усіма його братами на автобусі.
34. Коли прибула його мати, вона попросила, щоб не ув'язнювали метиса, який його вбив.
35. Тому поліція його не шукає, бо мати [Марлона] не хоче, щоб його ув'язнили.
36. Навіщо ж він його вбив! Роботящий був чоловік.
37. Там в Барранко-Бланко у нього були кавуни; він сіяв кавуни, маніок; продавав дрова, квасоллю, кукурудзу.
38. Усе, що він міг робити, щоб прожити, він робив.

(а) Знайдіть правильні переклади для речень, що залишилися:

39. Я дам тобі човна, щоб ти зловив багато риби.
40. Вони сказали, що прийдуть.
41. Я тобі сказав, щоб ти її йому дав.
42. Не втраймо нашу мову.
43. Коли твій батько прийде, твоя мати помре.
44. Собака вкусив мене за руку.
45. Якщо хлопчик плаче, ти даси йому води.
46. Продаються будинки за хорошу ціну.
47. Цей чоловік високий.
48. Ця жінка висока.
49. Я зустрів хлопчика, який не їсть м'яса.
50. Він не знає, як звуть мою матір.
51. Він трє своє передпліччя цією мітлою.
52. Я тебе не бачу.
53. Я прийшов би, якби міг.
54. Ми вже не знаємо, що продати.
55. Коли він зі мною говорить, я завжди йому відповідаю.
56. Хто дав тобі цю сукню?
57. Де ти спиш?
58. Що ти робив?
59. Для кого ти це зробиш?
60. Що ти будеш робити завтра?
61. Хто тебе порекомендує?
62. Скільки ти заплатив за сукню?

△ Багато слів ґаріфунської мови походять з інших мов. У реченнях (1–62), наведених вище, трапляються запозичення з таких джерел:

іспанська: *avanzar* [abaɲsár] ‘рухатися далі’, *aprender* [aprendér] ‘вчити, вчитися’, *maestro* [maéstro] ‘учитель’, *patilla* [patíya] ‘кавун’, *sacar* [sakár] ‘вийняти, отримати’, *tía* [tía] ‘тітка’, *tortilla* [tortíya] ‘(кукурудзяний) корж’, *yuca* [yúka] ‘маніок’

французька: *dix* [dis] ‘10’, *douze* [duz] ‘12’, *place* [plas] ‘місце’, *premier* [prəmje] ‘перший’, *quatre* [katr] ‘4’, *six* [sis] ‘6’, *table* [tabl] ‘стіл’

калінья: *ereera* ‘їжа’ (> ісп. *arepa* ‘кукурудзяний млинець’) та багато інших

(b) Перекладіть українською мовою:

- Ariengatu núguchu nun nabuidunu muna.
- Hísieti uwi lun.
- Nani guríara to.
- ¿Ka babuserubai?
- Ibiđieti nun átirila irumu tau.
- Yumbuitibu hamuga anhabu giara.
- Áfarati búguchi aban ounli.
- Háluaha háfuridun óuchaha haruga.
- Nidin aríahai úduraü.
- Nuguya mabuseruntina nuáđigimari.
- ¿Ka tiri lani seńora?
- Ariha hamutina súdara.
- ¿Ka abu ludin?
- ¿Ka biribai?
- Wagía madüguntiwa guríara.
- Máfaru numutu hińaru to.

(c) Перекладіть ґаріфунською мовою:

- *He знаю, як звучать твого батька.*
- *Вони не бачать цього місця.*
- *Ви не знаєте, як звучать цього чоловіка.*
- *Цей віник наш.*
- *Ти не вбив мене.*
- *Ми не бачимо цього човна.*

(d) Мова локоно та ґаріфунська мова — близькоспоріднені. Подано слова мовою локоно та їхні українські переклади у випадковому порядку:

aba, biama/bian, bui, dike, diki, donkon, dukhun, duna, farun, hiyaro, khabo, kuthu, lira, tora

*жінка, бабуся, вухо, рука, передпліччя, той, та (займ.),
ти, вбивати, спати, бачити, через, один, два*

- i. Визначте відповідники.
 - ii. У минулому слово мовою локоно зі значенням ‘спати’ містило в корені інший приголосний звук. Який звук змінився?
- △ Звукові відповідники у слові зі значенням ‘та (займ.)’, мабуть, не зовсім такі, яких ви могли б очікувати.

(е) Говорячи мовою гаріфуна, жінки й чоловіки інколи використовують різні слова для одних і тих самих понять. Розгляньте наведену нижче таблицю й заповніть порожні клітини. (Затінені заповнювати не потрібно.)

гаріфунська (жіноча мова)	гаріфунська (чоловіча мова)	локоно	калінья	українська
eyeri		wadili	wokory	
	ati			<i>перець</i>
		dei	awu	
		dakoti	yupuru	<i>моя нога</i>
			ajamosaiky	<i>твій ніготь/кіготь</i>
		kathi	nuno	
	baligi		werùndpo	
	amürü	bui		→ (d)
				<i>мій гамак</i>
	würi			<i>жінка</i>
	hugía (huguya)		amyjaron	
		kabun	oruwa	
	günwüri		kowai	<i>гачок для риболовлі</i>
hürü	wayumu	koa	wajumo	<i>краб</i>
		kodibio	tonoro	
		dalikin	yjeky	<i>моя домашня тваринка</i>
		marishi	awasi	
			enätary	<i>його ніс</i>
			kurijara	
		banahu	ore	
		shifen	ituna	<i>гірчити, згіркнути</i>
	mua		nono	
		shimarha	pyruwa	<i>стріла</i>
		oniabo, iniabo	tuna	
		khayaba	kusipo	<i>блоха</i>
		ikikhodo	wàto	
		hadali		<i>сонце</i>
		bahu rheroko	pena	<i>двері</i>
	núbana		yjere	
		shiba		<i>камінь</i>
		udaha	pi	<i>шкіра</i>

Деякі (не всі) слова, якими потрібно заповнити таблицю, наведені нижче:

agifida, amoro, au, balishi, bena, bodehi, bubada, búbara, dakora, dübü, dunuru,
 gimara, hayaba, horhorho, hui, lígiri, lushiri, niligün, nógudi, núgüra, topu, ubanaï,
 uburei, úraü, weju, worryi, wügüri, yegü

попіл, птах, земля, печінка, місяць, моя печінка

⚠ Звукові відповідники у слові зі значенням ‘місяць’, мабуть, не зовсім такі, яких ви могли б очікувати.

(f) Подано речення мовою локоно та їхні українські переклади у випадковому порядку:

1. Bian thoyothonon dadukha.	A. Тут дві форми рельєфу.
2. Bian horhorho yâka.	B. Я побачив двох дорослих жінок.
3. Bian kasakabo diki landa.	C. Він битиметься з ягуаром.
4. Dashî danoro diakoka.	D. Доросла жінка почує птахів.
5. Dashimakufa hîri lokoa hu.	E. Я покличу вас вашими іменами.
6. Ikî kolokoka to hime.	F. Він побачив ягуара.
7. Ludukha to kabadaro.	G. Риба у вогні.
8. Lufarafa to kabadaro oma.	H. Вони мене засміють.
9. Lufarafa.	I. Він битиметься.
10. Lufarufa aba kabadaro.	J. Він прибув через два дні.
11. Namithadufa de.	K. Доросла жінка слухатиме птахів.
12. To thoyotho kanabafa to kodibiobe khonan.	L. Він уб'є одного ягуара.
13. To thoyotho kanabufa to kodibiobe.	M. Моя голова на моїй шиї.

i. Визначте відповідники.

ii. Перекладіть українською мовою:

14. Lufarufa aba kabadaro tora hiyaro oma.
15. Hushimaku we.
16. Horhorho diakoka to shibabe.

iii. Перекладіть мовою локоно:

- N. Чоловік слухатиме.
- O. Ми сміятимемося.
- P. Вони кричатимуть.
- Q. Тут трое чоловіків.

(g) На аркуші для відповідей наведено список слів гаріфунської мовою. Перекладіть якнайбільше з них українською мовою.

⚠ Гаріфунська мова (мова чорних карибів) належить до карибанської гілки аравакської родини мов. Нею говорять близько 150 000 осіб в Гондурасі, Белізі, Гватемалі й Нікарагуа, а також в гаріфунській діаспорі в США.

Мова локоно (аравакська мова) належить до карибанської гілки аравакської родини мов. Нею говорять близько 2 500 осіб у Французькій Гвіані, Суринамі, Гаяні та Венесуелі.

Мова калінья (карібська мова) належить до карибської родини мов. Нею говорять близько 6 000 осіб у Французькій Гвіані, Суринамі, Гаяні та Венесуелі.

IDES = Instituto Departamental Espiritu del Siglo (Департаментський інститут «Дух століття») — установа, розташована в Трухійо, у департаменті Колон (Гондурас).

ch (гаріфунська) = ч; h (гаріфунська) ≈ г у слові *кігті*; j (калінья) = у (гаріфунська) = ѱ; kh і th (локоно) вимовляються відповідно як k і t, але з придином; ñ (гаріфунська) = нь у слові *лань*; ü (гаріфунська) = у (локоно) ≈ укр. *и*.

Метис — іспаномовна людина змішаного європейського і індіанського походження.
Навпаки, народ гаріфуна змішаного африканського і індіанського походження.

Хліб з касави — це хрусткий тонкий хлібець круглої форми, який виготовляють з маніокового борошна.

— Андрій Нікулін, Мілена Венева

Український текст: Олена Сірук.

Успіхів!

- (b)
- Ariengatu nóguchu nun nabuidunu muna.
 - Hísieti uwi lun.
 - Nani guríara to.
 - ¿Ka babuserubai?
 - Ibidieti nun átirila irumu tau.
 - Yumbuitibu hamuga anhabu giara.
 - Áfarati búguchi aban ounli.
 - Háluaha háfuridun óuchaha haruga.
 - Nidin aríahai úduraü.
 - Nuguya mabuseruntina nuádigimari.
 - ¿Ka tiri lani señora?
 - Ariha hamutina súdara.
 - ¿Ka abu ludin?
 - ¿Ka biribai?
 - Wagía madüguntiwa guríara.
 - Máfaru numutu hiñaru to.
- (c)
- *He знаю, як звуть твого батька.*
 - *Вони не бачать цього місяця.*
 - *Ви не знаєте, як звуть цього чоловіка.*
 - *Цей віник наш.*
 - *Ти не вбив мене.*
 - *Ми не бачимо цього човна.*
- (d)
- i.
• жінка	• ти
• бабуся	• вбивати
• вухо	• спати
• рука	• бачити
• передпліччя	• через
• той	• один
• та (займ.)	• два
- ii. _____ > _____

(e)

ґаріфунська (жіноча мова)	ґаріфунська (чоловіча мова)	локоно	калінья	українська
eyeri		wadili	wokory	
	ati			<i>перець</i>
		dei	awu	
		dakoti	yupuru	<i>моя нога</i>
			ajamosaiky	<i>твій ніготь/кіготь</i>
		kathi	nuno	
	baligi		werùnòpo	
	amürü	bui		→ (d)
				<i>мій гамак</i>
	würi			<i>жінка</i>
	hugía (huguya)		amyjaron	
		kabun	oruwa	
	günwüri		kowai	<i>гачок для риболовлі</i>
hürü	wayumu	koa	wajumo	<i>краб</i>
		kodibio	tonoro	
		dalikin	yjeky	<i>моя домашня тваринка</i>
		marishi	awasi	
			enàtary	<i>його ніс</i>
			kurijara	
		banahu	ore	
		shifen	ituna	<i>гірчити, згіркнути</i>
	mua		nono	
		shimarha	pyrywa	<i>стріла</i>
		oniabo, iniabo	tuna	
		khayaba	kusipo	<i>блоха</i>
		ikikhodo	wàto	
		hadali		<i>сонце</i>
		bahu rheroko	pena	<i>двері</i>
	núbana		yjere	
		shiba		<i>камінь</i>
		udaha	pi	<i>шкіра</i>

- (f) i. 1. Bian thoyothonon dadukha.
2. Bian horhorho yâka.
3. Bian kasakabo diki landa.
4. Dashî danoro diakoka.
5. Dashimakufa hîri lokoa hu.
6. Ikî kolokoka to hime.
7. Ludukha to kabadaro.
8. Lufarafa to kabadaro oma.
9. Lufarafa.
10. Lufarufa aba kabadaro.
11. Namithadufa de.
12. To thoyotho kanabafa to kodibiobe khonan.
13. To thoyotho kanabufa to kodibiobe.
- ii. 14. Lufarufa aba kabadaro tora hiyaro oma.
15. Hushimaku we.
16. Horhorho diakoka to shibabe.
- iii. N. *Чоловік слухатиме.*
O. *Ми сміятимемося.*
P. *Вони кричатимуть.*
Q. *Тут троє чоловіків.*

(g)

• abu	• anura	• irumu
• ábuna	• ariha	• ladüga
• achülüra	• ariñaha	• ligía
• adeira	• arüna	• nugía (nuguya)
• adüga	• ásurá	• ou(n)we
• adumureha	• áwaha	• súdara
• adura	• ayawa	• sun
• áfara	• bugía (buguya)	• tugía (tuguya)
• afeidira	• ebelura	• uagu
• áfurida	• eifi	• úduraü
• áluaha	• eiga	• umadaü
• aluguraha	• hagía	• un
• anhein	• halaü	• wagía
• anihein	• íchiga	• ya